

Modern Azerbaycan Gazeteciliği: 1991'den Günümüze

Khumar JAFAROVA*
Funda ERZURUM**

Öz

Azerbaycan medya tarihi 22 Temmuz 1875'te "Ekinçi" gazetesıyla başlamıştır. O günden bugüne Azerbaycan medyası çeşitli gelişim süreçleri ve zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Yazılı kaynaklarda Azerbaycan medya tarihinin erken ve sonraki dönemlerine ait belli bilgilere ulaşmak mümkündür. Ancak Azerbaycan'ın 1991 yılındaki bağımsızlığından önceki son yıllarda ve bağımsızlık dönemindeki medya tarihiyle ilgili yazılı kaynaklar yok denecek kadar sınırlıdır. Bu makalenin amacı, Azerbaycan'ın son 30 yıllık medya tarihi ile ilgili kaynak eksikliğinin giderilmesine katkıda bulunmaktır. Bu sebeple çalışmada yüz yüze görüşme tekniğinden faydalanılmış olup örneklem olarak belirlenen meslek profesyonellerine yarı yapılandırılmış teknikle sorular yöneltilerek sözlü tarih çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda medyanın bağımsızlık mücadelesindeki rolünün göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğu, sansürün kaldırılmasının medyanın durumuna olumlu bir etkisi olmadığı aksine olumsuz sonuçlara neden olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Azerbaycan medyasının yeni bilgi teknolojilerine alışma sürecinin sancılı olduğu, dijitalleşme sonucunda eğlenceli içeriklerin ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Medyası, Bağımsızlık Sonrası, Sözlü Tarih, Derinlemesine Görüşme, Sansürün Kaldırılması

*Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Basın ve Yayın Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye

**Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Eskişehir, Türkiye

E-mail: khumarjafarova@anadolu.edu.tr, ferzurum@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6322-1703, 0000-0003-1296-7756

DOI: 10.37679/trta.1465289

Jafarova, K., & Erzurum, F. (2024). Modern Azerbaycan Gazeteciliği: 1991'den Günümüze. TRT Akademi, 9(21), 514-531. <https://doi.org/10.37679/trta.1465289>

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 04.04.2024

Revizyon Tarihi: 17.05.2024

Kabul Tarihi: 17.05.2024

Azerbaijan Media History: From 1991 to Present

Khumar JAFAROVA
Funda ERZURUM

Abstract

Azerbaijani media history started with the "Ekinçi" newspaper on July 22, 1875. Since then, Azerbaijani media has encountered various development processes and challenges. It is possible to access certain information about the early and following periods of Azerbaijani media history in written sources. However, written sources about the media history of Azerbaijan in the last years before its sovereignty in 1991 and during the sovereignty period are almost non-existent. The aim of this article is to contribute to eliminating the lack of resources regarding the media history of Azerbaijan over the last 30 years. For this reason, face-to-face interview technique was used in the study, and an oral history study was carried out by asking questions with a semi-structured technique to the professionals determined as a sample. In the consequences of the research, it was revealed that the role of the media in the struggle for sovereignty was too important to be ignored, and that the taking away of censorship did not have a positive effect on the situation of the media, on the contrary, it caused negative consequences. It has also been concluded that the Azerbaijani media's adaptation process to new information technologies was painful, and as a result of digitalization, entertaining content comes to the fore.

Keywords: Azerbaijani Media, Post Sovereignty, Oral History, Depth Interview, Taking Away of Censorship

Research Paper

Received: 04.04.2024

Revised: 17.05.2024

Accepted: 17.05.2024

1. Giriş

Tarihi 19. yüzyılın ikinci döneminden başlayan Azerbaycan medyası, Çar Rusya'sının zorlu şartlarında ortaya çıkmış ve gelişmeye başlamıştır. Bu zorlu şartların en önemli tarafı ülkenin siyasi bağımlılığı olmuştur. Azerbaycan'ın uzun bir dönem boyunca Rusya'dan siyasi bağımlılığı, medyanın gelişimini de etkilemiştir ve bu dönemde özgür medyanın varlığından bahsetmek zordur. Bu dönemde aydınlar olarak nitelendirilen burjuva sınıfı, Rusya'nın Ruslaştırma siyasetine ve Azerbaycan'da eğitimsizliğin artmasına karşı mücadele etmekteydiler. Bu mücadeleler sonucunda okullarda Azerbaycanca eğitim yayılmaya başladı. Aynı zamanda aydınlar yalnız eğitimle Azerbaycan dilini korumanın yetersiz olduğunu anlamaktalardı. Bir halkın dilini korumanın en etkili yolu olarak millî basın öneminin ve eksikliğini her fırsatta dile getirerek bunun için farklı yollar denemekteydiler. Bu yolda ilk adımı atan aydın, Hasan Bey Zerdabi olmuştur. Zerdabi'nin ulusal bir gazete çıkarma mücadelesinin ayrıntılarına girmeden önce, tarihsel gelişimi daha kolay takip edebilmek adına Azerbaycan medya tarihinin gelişim aşamalarına değinmekte fayda vardır. Genel olarak Azerbaycan medya tarihi üzerine yapılan çalışmaların analizi, ülke medyasının gelişim aşamalarının bu şekilde ortaya çıktığını göstermektedir:

- Azerbaycan ulusal basın ve gazetecilik sisteminin oluşması (1875-1917)
- Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Dönemi basını ve gazeteciliği (1918-1920)
- Sovyet Dönemi Azerbaycan gazeteciliği (1920-1991)
- Modern Azerbaycan gazeteciliği (1991'den günümüze) (İsmayılov; Hudiye, 2020, s.167)

Ülke medya tarihinin bu aşamalarına ilişkin literatüre bakıldığında en eksik kısmın 1991 yılında bağımsızlığın kazanılmasından günümüze kadar olan dönem olduğu ortaya çıkmaktadır. Literatür taraması sonucunda akademik düzeyde bağımsızlık sonrası medya tarihine ilişkin kaynakların yok denecek kadar az olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmanın temel amacı modern Azerbaycan medya tarihi ile ilgili yazılı kaynak eksikliğinin giderilmesine katkıda bulunmaktır. Bugüne kadar Azerbaycan medyasını sözlü tarih çalışmasına konu eden bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma gelecekte yapılacak sözlü medya tarihi çalışmalarına örnek teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yüzyüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Çalışmanın temel amacı doğrultusunda Sovyet Dönemi ve ba-

đimsizlik döneminde Azerbaycan medyasında söz sahibi olan kişilerle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Derinlemesine görüşme için seçilen kişilerin herhangi bir parti veya siyasi örgütün temsilcisi olmamasına özen gösterilmiştir. Seçimin bu şekilde yapılmasının amacı objektifliği korumak olmuştur. Azerbaycan medya tarihinin ilk örneğinden günüme kadar mevcut olan tüm yazılı ve sözlü kaynaklar bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın amacına ve araştırma sorularına göre amaçlı örnekleme yapılmıştır. Evreni temsil etmek adına dört medya temsilcisi örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmada Azerbaycan medya tarihinin dört aşaması özetlenmeye çalışılmış ve her dönemin en önemli gelişmelerine yer verilmiştir. Son aşama olan Modern Azerbaycan Gazeteciliği bölümünde görüşülen kişilerin cevapları betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

2. 1991'e Kadar Azerbaycan Medya Tarihi

Hasan Bey Zerdabi, Çar Rusya'sının ekonomik, siyasi, bürokratik gibi farklı engelleriyle mücadele sonucunda 22 Temmuz 1875 yılında Azerbaycan basın tarihinin ilk örneği olan "Ekinçi" gazetesini çıkarmayı başaran kişi olarak tarihe geçmiştir. Azerbaycan dilinin açıklayıcı sözlüğünde Türkçe karşılığı "Çiftçi" olan "Ekinçi" kelimesi, ekim ve hasat (tarım) ile uğraşan kişi anlamına gelmektedir (Orucov, 2006, s.77). Gazetenin isminin Ekinçi olmasının önemli gerekçeleri bulunmaktadır. 19. yüzyılda Rusya, içinde olan hiçbir halkın gelişmesini, halkların ulusal kimliklerinin farkındalık kazanmasını, değerleri için mücadele etmesini istemiyordu. Bu sebeble Zerdabi, hükümetin dikkatini asıl amaçtan uzaklaştırmak ve Sansür idaresinden izin alabilmek için gazetenin ismini "Ekinçi" olarak belirlemiştir (Memmedov, 1977, s.46). Gazete, 56 sayı yayımlandıktan sonra 26 Eylül 1877 yılında faaliyetini sonlandırmaya mecbur kalmıştır. (Bayramoğlu, 1997, s.38). "Ekinçi"nin yayın hayatının sonlanmasından sonra Azerbaycan dilinde çıkan ilk gazete "Ziya" olmuştur. "Ziya" 1879 yılında yayın hayatına başlamıştır. Gazete, mali sıkıntılar nedeniyle 1885 yılında faaliyetini durdurmak zorunda kalmıştır. "Ziya"dan sonra çıkan diğer bir medya örneği 1 Ocak 1883 tarihinde yayımlanmaya başlayan "Keşkül" dergisi olmuştur. Kendinden önceki gazeteler gibi "Keşkül" de baskı ekipmanı eksikliği, insan gücü eksikliği ve maddi zorluklar gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Gazete, 1891 yılında 123 sayı yayımlandıktan sonra faaliyetini durdurmaya mecbur kalmıştır (Pirizade, 2019, s.36). Azerbaycan dilinde yayımlanan son gazete olan "Keşkül"ün kapanmasından sonra ilk defa 1903 yılında Muhammed Ağa Şahtatinski'nin önderliğinde "Şarki Rus" adlı bir gazete yayın hayatına başlamış ve sadece 2 sene yayın hayatına devam edebilmiştir. Bu dönemde Çar Rusya'sının hâkimiyeti hâlâ devam etmekteydi. Ama yüzyılın başlarında Rusya, halkların

millî uyanışı özellikle de ekonomik kriz gibi sorunlarla uğraşmaktaydı. Bu zaman Azerbaycan'da petrol üretiminin artması ve sanayi alanlarının büyük şirketlerin eline geçmesi Rusya'yı ekonomik açıdan güçsüz bırakan noktalardan birine dönüştürmekteydi. Ekonomik açıdan iyileşme, Azerbaycan halkında özgürlük ruhunun oluşmasına da neden olmaya başlamıştı. Tabii ki bu olumlu gelişmeler Rusya'yı rahatsız etmekteydi. Bunların yanı sıra işçilere karşı adaletsiz vergi siyaseti de itirazlara neden olmaktadır. İtirazlar yalnızca işçiler ve köylülerle sınırlı değildi. Burjuva ve aydınlar da dâhil olmakla her kesimden olan ahalinin itiraz dalgası tüm Rusya'yı kapsamaya başlamıştı. İsyân dalgası gündün güne büyümekte ve insanların talepleri de genişlemekteydi. Artık yalnızca vergi siyasetine karşı itiraz söz konusu değildi, 8 saatlik iş saati gibi konularla beraber ifade, basın özgürlüğü de tartışmaya açılmıştı (Emrahov, 2009, s.59). 20. yüzyılın başlarında Rusya genelinde ortaya çıkan olumlu gelişmelerin sonuçları, Azerbaycan medya tarihinde de hissedilmekteydi. 1906 yılında Azerbaycan medya tarihinde önemli bir yere sahip "Molla Nasreddin" adlı derginin faaliyeti için izin alınmaya çalışılıyordu. Celil Memmedguluzade'nin girişimiyle doğan derginin ilk sayısı 7 Nisan 1906 tarihinde yayımlanmıştır. "Molla Nasreddin" cehaletle, ilimsizlikle mücadele etmeyi amaçlamıştır. Azerbaycan'ın sosyal ve siyasi hayatında önemli ideolojik mücadelelerin yaşandığı bir dönemde, "Molla Nasreddin" duruşu ve olaylara farklı yaklaşımıyla öne çıkmış, farklı başlıklar altında komik ve düşündürücü haberler yayımlamıştır. "Molla Nasreddin" dergisinin yayın hayatı da 1931'e kadar devam etmiştir. Haziran 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, tüm dünyada birçok değişikliğe neden olmuştur. Savaşa giren Rusya'nın bir parçası olan Azerbaycan da bu değişikliklerden kaçamamıştır. Ülkenin değişen genel tablosu medyayı da etkilemiştir. Birinci Dünya Savaşı arifesinde Azerbaycan medyasının karşılaştığı temel sorunlar mali kısıtlamalar ve okuyucu eksikliği olmuştur (Halidoğlu, 2018, s.7). Bu zorluklara ek olarak Azerbaycan medyası sansürle de yüz yüze kalmıştır. Savaş sırasında Azerbaycan medyası hem sivil hem de askeri sansüre maruz kalmıştır. O döneme ait birçok basın örneğinin son sayfasında "Askeri sansürle anlaşma" notu yer alır (Aşırılı, 2023, s.263). Azerbaycan medya tarihinde önemli yeri olan medya kuruluşlarından biri de "Açık Söz" gazetesidir. 1915 yılında yayın hayatına başlayan ve cumhuriyet ideolojisini taşıyan "Açık Söz" gazetesinin diğerlerinden farkı, ilk defa halkın adına "Müslüman" ve "Tatar" denilmesine karşı çıkması, ilk defa Azerbaycan halkının Türk olduğunu ilan etmesi olmuştur. "Açık Söz", ilk sayısında "Türkleştirme, İslamlaştırma, Modernleştirme" gibi ideolojik ilkelerle yayımlanacağını ilan etmiştir. Birinci Dünya Savaşı, Rusya'daki tüm sosyal ve politik yaşam akışlarındaki çelişkileri keskinleştirdi. Şubat 1917'de gerçekleşen devrimle Romanovlar ailesinin devrilmesi ve imparatorluğun temellerinin sarsıl-

ması sonucu Rusya içindeki halkların ulusal kurtuluş hareketlerinin genişlemesine ivme kazandırdı. Elbette tüm bu süreçler Azerbaycan halkı üzerinde de ciddi bir etkiye sebep olmaktadır (Kasımov, 2018, s.46). Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu Mumammed Emin Resulzade o günlerde şöyle yazmıştı: "1917 Devrimi mahkûm sınıflara hürriyet, mahkûm milletlere özerklik verecektir." (Ganiyev, 2019, s.331). Böylece 28 Mayıs 1918'de Resulzade'nin önderliğinde Müslüman Türk dünyasının bütün devletleri arasında ilk demokratik devlet olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (AHC) kurulmuştur. AHC Hükûmeti, Azerbaycan gazeteciliğinin gelişmesi için birçok yeni adımlar atmıştır. Dönemin en önemli olaylarından biri de medyanın Azerbaycan'da dördüncü güç rolü oynaması, yani toplum bilincini düzenleme gücüne sahip olması olmuştur (Veliyev, 2012, s.108). Bu dönemde Azerbaycan gazeteciliğinin gelişmesi için yasal zemin oluşturuldu. 1919'da "Basın Nizamnamesi" kabul edildi. Bu belge, ülkedeki kitle iletişim araçlarının faaliyetlerini düzenleyen ilk yasama eylemiydi. Tüzüğün birinci fıkrasında basın özgürlüğü ilan edilmiş, gazete çıkarmak için hükûmet tarafından izin istenmeyeceği belirtilmiştir. Genel olarak Azerbaycan millî basınının ilk örneği olan "Ekinçi" gazetesinin kuruluşundan Mayıs 1918'e kadar sadece 40 gazete anadilde yayımlanırken, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 23 aylık iktidarı döneminde gazete sayısı 200'den fazla olmuştur (Aşırılı, 2023, s.299). Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Dönemi basını Azerbaycan gazeteciliğinin önemli bir dönemidir. Ne yazık ki 7 Nisan 1920'de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin varlığı Bolşevik Darbesi'yle son buldu ve bağımsız Azerbaycan devleti yalnızca 23 ay ayakta kalabildi. Böylelikle Azerbaycan'da Sovyet basını oluşmaya başladı. 1920'de Azerbaycan komünist yönetime girince hayatın her alanında değışiklikler oldu. Bu tarihi dönem Azerbaycan medya tarihinde de önemli bir aşama olmuştur. Rusya, dâhilindeki halkların yeniden uyanmasını önlemek için medyayı bir propaganda aracı olarak kullanıyordu. Sovyet ideolojisi, ister siyasal, ister kültürel veya ekonomik olsun, hayatın her alanına yayılmaktaydı (Pirzade, 2019, s.84). Dönemin gazete sayısına bakılırsa bu durumu daha iyi anlamak mümkündür. Örneğın 1928'de Azerbaycan'da 23 gazete çıkarken, 1940'ta bu sayı 141 teşkil etmiştir (Hüseynov, 2005, s.60).

Azerbaycan'da komünizm ideolojisini yayan ilk medya örneği Cumhuriyet döneminden beri gizli yayın yapan "Komünist" gazetesi olmuştur. Gazete komünizm fikirlerini yaysa da yazarların çoğunluğunun Azerbaycanlı olması, Azerbaycan edebî eserlerinin yayılmasında önemli rol oynamıştır. "Komünist" gazetesinin yanı sıra "Azerbaycan Fükarası" (1921) ve "Köylü" gazetesi gibi birçok medya örneği bu dönemde Azerbaycan dilinde faaliyet göstermeye başlamıştı. 1920'lerde "Komünist Parti" nin ana hedeflerinden biri, Azerbaycan köylülerinin hayatından bahseden bir medya kuruluşu oluşturmaktı. Bu nedenle partinin kararına esa-

sen 16 Temmuz 1923'te "Sovyet Köyü" gazetesi çıkmıştır. Elbette Sovyet rejiminin Azerbaycan köylülüğünü hedef alma amacı, sosyalist devleti desteklemek ve kollektifleştirme ideolojisini güçlendirmektir (Şahverdiyev, 2006, s.106). Lenin'in 1924'teki ölümünden sonra iktidara gelen J. Stalin'in kollektivizm ve sosyalizm mücadelesi 1930 ve 40'larda daha da yoğunlaştı. Halkların özgürlüğünden endişelenen Sovyet yönetimi bağımsızlık düşüncelerini daha da fazla bastırmaya çalışıyordu. Sovyet rejiminin bunu gerçekleştirmek için kullandığı yöntemlerden biri de ülke aydınlarına yönelik zulüm, işkence, tutuklama ve kurşuna dizmeyi. Bu yıllar aynı zamanda medya üzerinde daha fazla denetimin olduğu bir dönem olarak da tarihe geçmiştir (Pirizade, 2019, s.100). Hükûmet, bu dönemde medya kuruluşlarının ve matbaaların sayısını artırmaya çalışmaktaydı. Çünkü medya, Sovyet iktidarının ve ideolojisinin en önemli silahlarından biriydi (Hüseynov, 1973, s.10). 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından değişen dünya düzeniyle birlikte tüm dünyada olduğu gibi Sovyetler Birliği'nde de kültürel, ekonomik ve politik birtakım değişiklikler yaşanmaya başladı. Sovyet iktidarının bir parçası olan halklar, zafer sevincinin yanı sıra birçok zorlukla da karşı karşıya kalmaktaydı. Sovyet yönetimine karşı çıkan çeşitli halkların düşünen beyinleri olan aydınlar, hükûmeti eleştirdikleri için birçok baskıyla karşı karşıya kalmaktalardı. Bu baskılar daha 1937'de başlamıştır. 1953'te Stalin'in ölümünden sonra iktidara gelen Hruşov Dönemi'nde yeniden yapılanmalar başladı. Hruşov Dönemi'nde Sovyet Azerbaycan'da millî değerlere önem veren kişiler iktidara getirildi. Medyada daha önce tartışılmayan konuların gündeme gelmesi için koşulların yaratılması ciddi önem taşıyan bir gelişme gibi değerlendirilmektedir. Aynı zamanda Azerbaycan'ın millî manevi değerlerini ön plana çıkaran medya örnekleri de gün geçtikçe artmakta olmuştur. Bu süreç 70'li yıllarda da devam etmiştir. Haydar Aliyev'in 1970-80'lerde "Azerbaycan Komünist Partisi" liderliği, ülkedeki medya kuruluşlarının büyümesini sağlamıştır. Bu dönemde yayımlanan gazete sayısı da bunu kanıtlamaktadır. Azerbaycan'da 1970'li yıllarda 84'ü Azerbaycan dilinde olmak üzere 118 gazete ve 23'ü Azerbaycan dilinde olmak üzere 128 dergi yayımlanmıştır (Gasımlı, 2006, s.222). Dönemin karakteristik özelliklerinden biri de öncesine göre medya kuruluşlarına daha fazla mali yardım ayrılması ve Azerbaycan gerçeklerinin daha fazla yer alması olmuştur. 1980'lerin sonlarına doğru dünyada hüküm süren Soğuk Savaş, Komünist Parti içinde başlayan bölünmeler tüm Sovyet ülkelerinde bağımsızlık yolunda belirli adımların atılmasına neden olmuştur. Azerbaycan'da ise tüm bunların yanı sıra, Dağlık Karabağ sorununun patlak vermesi, Sovyet ideolojisinin kademeli olarak sonunu getirmiş ve özgürlük hareketinin başlamasına da neden olmuştur. Aynı zamanda imparatorlukta hüküm süren ve giderek yaygınlaşan ekonomik sorunlar halkın güvenini azaltı-

yor, protestoları artırıyor. Elbette böylesine siyasi bir karmaşa içinde medyanın kontrolü de eskisi kadar ciddi değildi. (Genberli, 2001, s.199).

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı modern Azerbaycan medyasına ilişkin yazılı kaynak eksikliğinin giderilmesine katkı sağlamaktır. Bu amaçla seçilmiş kişilerle derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak sözlü tarih çalışması gerçekteştirilmiştir. Görüşme soruları önceden belirlenerek modern Azerbaycan medyasının gelişme yollarının ortaya konması hedeflenmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın amacına uygun olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanılmasının temel nedeni gerçekte kişilerin şahsi deneyim ve gözlemlerini paylaştıkları bir çalışmanın yürütülmesinin amaçlanmasıdır. Görüşmenin yanı sıra gözlem ve doküman analizini de kapsayan tümevarımcı bir yaklaşım olan (Çokluk vd, 2011 , s. 96) nitel araştırma, yaşanmış olayların gerçekte kişilerden elde edilmesini amaçlayan araştırma yöntemidir. Bu çalışmada yüz yüze görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Yanı sıra ardalın bilgisi verilirken ilgili literatürün taranması yöntemine başvurularak sözlü tarih çalışması gerçekteştirilmiştir. Sözlü tarih yöntemi, yaşanmış olayların gerçekte kişilerden elde edilmesini amaçlayan araştırma yöntemidir (Aydın, 2018, s. 2).

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

İlk medya örneği olan Ekinçi'den günüme Azerbaycan medyasının gelişimi ile ilgili bir kaynak eksikliği genel olarak vardır. Bu araştırma kapsamında yapılmış literatür taraması sonucunda Azerbaycan medya tarihinin gelişim yıllarına ait yazılı kaynağın en az olduğu dönemin 1991 yılından günüme kadarki zaman dilimini kapsayan modern dönem olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple bağımsızlıktan sonraki dönem, bu çalışmanın kapsamı dâhilindedir. Araştırma, Azerbaycan'ın modern dönem medya tarihinin gelişmelerine tanık olmuş ve günüme de söz sahibi dört görüşmecinin cevaplarıyla sınırlıdır.

3.3. Araştırma Evreni ve Örnekleme

İlk medya örneği olan "Ekinçi"den günüme kadar medya tarihine ilişkin tüm yazılı ve sözlü kaynaklar Azerbaycan medya tarihinin evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın amacına göre amaçlı örnekleme tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme araştırmanın amacına uygun olarak seçilir. Bu hedefler doğrultusunda araştırmacı

evreni temsil edeceğini düşündüğü bir grup bireyi örneklem olarak seçer (Sencer ve Sencer, 1978, s.481-484). Bu araştırma çerçevesinde araştırmacı, evreni temsil etmek adına dört medya temsilcisini örneklem olarak seçmiştir.

3.4. Araştırmanın Soruları

Modern Azerbaycan medyasına ilişkin yazılı kaynak eksikliğini gidermeyi amaçlayan bu çalışma, aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesinde medyanın rolü nelerdir?

Sovyet Hükümeti'nin çöküşünden ve 1998 yılında sansürün ortadan kaldırılmasından sonra Azerbaycan medyasında basın özgürlüğü kavramı nasıl şekillendi?

Medyanın teknolojik gelişmelere uyum sağlama süreci Azerbaycan'da nasıl olmuştur ve hangi değişimleri beraberinde getirmiştir?

İnternetin yaygınlaşmasıyla medyada hangi içerikler ön plana çıkmaya başlamıştır (Okuyucu/ izleyici/ takipçi hangi içerikleri tüketiyor)?

3.5. Araştırma Verilerinin Toplanması

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmenin özelliği gereği görüşme sırasında kişilere önceden belirlenen sorular yöneltilmiş, gerekli yanıt alınmadığı takdirde soru başka bir şekilde ele alınmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

4. Modern Azerbaycan Gazeteciliği (1991'den Günümüze)

Bağımsızlık mücadelesinde medyanın rolü, 1998 yılında sansürün kaldırılmasıyla Azerbaycanın medya alanında ortaya çıkan sorunlar, ülke medyasının teknolojik gelişmeler karşısında yaşadığı değişimler ve İnternetin gelişimi ile medyada ortaya çıkan içerikler hakkında görüşmecilerin düşünceleri bu bölümde yer almıştır.

5. Bağımsızlık Mücadelesinde Medyanın Rolü

Sovyet Hükümeti'nin çöküşü sırasında Azerbaycan'da ulusal kurtuluş hareketi başladı. Özgürlük hareketinin başlangıcını "Azerbaycan Halk Cephesi Partisi" (AHCP) yönetmekteydi ve partinin resmî yayın organı "Azadlıg" adlı gazete olmuştur. "Azadlıg", Türkçede özgürlük anlamına gelmektedir. Özgürlük hareketinde medya, parti ile iç içe geçmiştir ve sürecin öncü güçlerinden biri hâline gelmiştir. 70 yıllık köleliğin ardından bağımsızlığa geçiş sırasında Azerbaycan'da medya, özgürlük hareketinin içine doğmuştur. Azerbaycan halkının özgürlük mücadelesini

topluma aktaran neredeyse tek yayın organı olan “Azadlığ” gazetesi, kendisinden sonra birçok medya modelinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Selimov, 1999, s.9). Böylece 1990’da Sovyet Hükümeti’nin devrilmesi ve 18 Ekim 1991’de Azerbaycan’ın bağımsızlığının kazanılmasından sonra medya, özgürlük hareketinin ana katılımcısı olmuştur (Genberli, 2001, s.207). Görüşülen kişilerin tamamı Azerbaycan medyasının özgürlük mücadelesinde vazgeçilmez bir rol oynadığı konusunda hemfikir olmuşlardır:

Akif Aşırılı: “Elbette medya da millî mücadeleye koşulsuz destek vermekteydi. Çünkü propagandayı yürüten, toplumu eğiten medya ve medya yapılarıdır. O dönemde Azerbaycan medyasındaki örnekler ciddi şekilde okunuyordu. Toplumunu eğitmek ve yönlendirmek de ön plandaydı. Sonraki süreçler demokrasinin en iyi geliştiği dönemlerdi, gazetelerin tirajları da yüksekti. Okuyucuların da gazetelere olan güveni yüksekti”.

Gabil Abbasoğlu: “Medyanın millî mücadeledeki rolü vazgeçilmezdir. Nasıl ki Sovyetler Dönemi’nde basın yönetimin bir parçasıydı, basın ulusal hareketin de çok ciddi bir kanadıydı. O dönemde propaganda, ajitasyon, halkın katılımı, halkın uyanması amacıyla tarihi gerçekleri yansıtan birtakım materyaller hazırlanmaya başlandı. Halkın tarihi hafızasını uyandırmaya, bağımsızlık eğilimlerini yaymaya, özgür Azerbaycan devletinin bağımsızlığını insanlara anlatmaya çalışıyorduk. Çünkü o dönemde insanların korkuları vardı, örneğin Sovyetler Birliği’nden ayrılırsak halk olarak açlıktan öleceğimizi düşünüyorlardı, bunun böyle olmadığını onlara anlatmaya çalışıyorduk, Azerbaycan’ın imkânlarından bahsediyorduk. Bu dönemde basın sayesinde öyle bir millî bilinç yaratıldı ki, Azerbaycan’ın bağımsızlığı kaçınılmaz hâle geldi”. Bağımsızlığın hemen öncesinde 20 Ocak 1990’da Rus Kızıl Ordusu Bakü’ye girerek yüzlerce kişiyi katletmiş, ardından yeni kurulan Azerbaycan’ın askeri zayıflığından yararlanan Ermeniler, 1992-1993 yıllarında Karabağ bölgesini işgal ederek ülke topraklarının %20’sini ele geçirmiştir (Veliyev, 2014, s.105). Azerbaycan kaybettiği topraklarını 28 yıl sonra 27 Eylül 2020’de başlayan ve 44 gün süren 2. Karabağ Savaşı sonucunda geri alabilmiştir. Bağımsızlığın ilanından sonra Azerbaycan’da medya örnekleri sahiplik yapısı açısından 3 yönde oluşmaya başlamıştır: Devlet, parti ve bağımsız. 1990’lı yıllarda faaliyete başlayan “525. Gazete” ve “Şark” gazetesi bağımsız medya kuruluşlarına ait örneklerdir. Haydar Aliyev’in kurduğu “Yeni Azerbaycan Partisi”nin resmî yayın organı olan ve devleti temsil eden “Yeni Azerbaycan” partisinin yayın organı olarak nitelendirilen “Yeni Azerbaycan” gazetesi 1993’te faaliyete başlamıştır. Burada adları geçen ve geçmeyen, 1990’larda faaliyete başlayan birçok medya örneği, bugün hâlâ geleneksel veya çevrim içi versiyonda çıkmaya devam etmektedir.

6. Sansürün Ortadan Kaldırılması ve Değişen Medya Düzeni

Bağımsızlığın ilanından sonra “geçiş süreci” adlandırılan dönemde Azerbaycan medyasında atılan temel adımlardan biri 6 Ağustos 1998’de sansürün kaldırılması olmuştur (Bağırzade, 2018, s.63). Ancak sansürün resmî olarak kaldırıldığına duyurulması, yeni özgür devletin medyasını kurtarmamıştır. Tam tersine sansürün resmî olarak kaldırılması medyanın durumunu daha da vahim hâle getirmiştir. Görüşmecilerin, sansürün kaldırılmasının Azerbaycan medyasında yarattığı sıkıntılı durum ile düşünceleri benzerlik göstermektedir:

Akif Aşırı: “Sansür kalkınca tüm sorunlarımızın çözüleceğini düşünüyorduk. Ama sansürün resmî olarak kaldırılmasının ardından bir kez daha düşünmeye başladık. Çünkü mahkemelerden kafa kaldıramaz hâle geldik. “Şark” gazetesi olarak bir yılda 82 davaya müdahil olduk. Gazetelerde gönüllü geri çekilmeler, gazeteciliğin temel ilkelerine sırt çevirmeler bizim kontrolümüzde olan bir süreç değildi. Bu genel atmosferin tesirinin bir sonucuuydu. Bu tesirin sonucu bizi etkisiz hâle getirdi. Çünkü günümüzün çoğu mahkemelerde geçiyorsa orada nasıl bir gelişmeden bahsedebiliriz? Bir süre sonra insanlar sıkıldı. Bu tür baskıları yaşadıkdan sonra kaçınılmaz olarak çekingen olmaya başlıyorsunuz, söylediklerinize ve yaptıklarınıza dikkat ediyorsunuz. O arifede farklı devlet kurumları, devlet temsilcileri, parti başkanları vb. medya kuruluşlarına dava açtılar. Sansürle ortak nokta bulabiliyorduk. Örneğin sansür dairesinde bir cümle çıkarıldığında bu cümlenin kalması için sansür görevlisini inandıra biliyorduk bazen. Ancak bu tür baskılara karşı mücadele etmek neredeyse imkânsızdı. Sonuçta öyle bir durum ortaya çıktı ki biz gazeteciler sansürü arar olduk bir yerden sonra.”

Elçin Şihli: “Sansürün kaldırılması beklentilerimizin tam tersi oldu. Hatta aramızda şakasını bile yapmaya başladık. Eskiden istediğimizi yazıyorduk, sansüre bırakıyorduk gerisini. Yazılan makale eğer izin varsa yayımlanırdı izin yoksa yayımlanmazdı. Ancak daha sonra sansürün kaldırılmasının ardından iç sansürün başladığı bir durum ortaya çıktı. Bu, hem yazarı hem de yazıyı yok eden bir duruma dönüştü.”

Gabil Abbasoğlu: “Sansür sırasında konfor bölgesindeydik. Neyi yazıp neyi yazmamamız gerektiğini biliyorduk. İzin verilirse yayınlanır, izin verilmezse yayımlanmazdı makalemiz. Sonuç olarak sansür bizi devletin takiplerinden ve tutuklamalardan korurdu. Kötü bir şeyin güvenliğimiz için, bizim için kurtuluşa dönüştüğünü düşünün. Konfor bölgesinde olduğumuz için sansür filtre görevi görüyordu. Gerekli olanları seçip gereksiz olanları atıyordu. Ancak sansürün kaldırılmasıyla medyada bir kaos yaşanmaya başladı. Basına toplu davalar açıldı. Bir anda özgür kalan basın her şeyi yazmaya başladı. Ağustos 1998’de sansür kaldırıldı, aynı yılın

Ekim ayında toplu yargılamalar başladı. Editördüm, hakkımda dava açılması için mahkemeye verilmişim. Çeşitli kurumlar dava açmıştı - büyük şirketler, bankalar, yetkililer vb. mahkemeler de sürekli devlet lehine kararlar vererek basının kötü duruma düşmesine yol açmıştı. Açıkçası acı bir seçimle karşı karşıya kaldık. Belki de sansür geri gelmeli diye düşünmeye başladık.”

Böylelikle, başlangıçta olumlu bir karar gibi görünse de pratikte bu karar özgür medyanın sonunu getirdi. Sansürün ortadan kaldırılması kararından sonra 1999 yılında Azerbaycan’da Kitle İletişim Araçları Yasası, diğer yasal ve normatif düzenlemeler kabul edilmiştir. 2001 ve 2002 yıllarında ise yasaya bazı değişiklikler getirilmiştir. Bu değişikliklerden biri de radyo ve televizyon yayıncılığına ilişkin 5. maddenin yürürlükten kaldırılması olmuştur. Bu, radyo ve televizyon yayıncılığına ilişkin ayrı bir yeni yasa önerildiği için yapılmıştır (Enserov, 2013, s. 76). 7 ana bölüm ve 44 maddeden oluşan söz konusu Televizyon ve Radyo Yayıncılığı Kanunu 25 Haziran 2002 tarihinde kabul edilmiştir.

1990’larda yayımlanan gazetelerden biri de Rusça versiyonu “Zerkalo” olan ve Batı modeli örnek alınarak çıkmaya başlayan “Ayna” gazetesi olmuştur. Gazete, yeni faaliyet döneminde ağırlıklı olarak Türkiye, İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerden haberlere yer verse de sonradan yerel haberleri de gündemine almıştır. Gazete aynı zamanda 2001 yılında Latin harflerine geçiş sürecinde yeni alfabeyle yayımlanan ilk örnektir. 1990’larda “Seher”, “Ayna”, “Zerkalo” gibi medya örneklerinin yanı sıra günümüzde hâlâ mevcut olan “İki Sahil”, “Yeni Azerbaycan”, “525. Gazete”, “Ses”, “Şark” (Doğu) gazeteleri de günlük olarak yayın hayatlarına devam etmişlerdir.

Bağımsızlığın ilk on yılını geride bırakan Azerbaycan’da 2000’li yıllarda medya alanında yeni bir adım atılmıştır. 15 Mart 2003 tarihinde Azerbaycan Gazetecilerinin Birinci Kongresi’nde Azerbaycan Gazetecilerinin Mesleki Davranış Kuralları kabul edilmiştir. 31 Temmuz 2008 tarihli Cumhurbaşkanı İlham Aliyev Kararnamesi ile Azerbaycan Cumhuriyeti’nde Kitle İletişim Araçlarının Geliştirilmesi için Devlet Desteği Kavramı adlı önemli bir belge onaylanmıştır. Söz konusu belgeye göre 22 Mayıs 2009 tarihinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı başkanlığında Kitle İletişim Araçlarının Geliştirilmesi için “Devlet Destek Fonu” kurulmuştur. Fonun kuruluş amacı, Azerbaycan’da düşünce, ifade ve haber alma özgürlüğü koşullarını iyileştirmek ve bu amaca hizmet eden kitle iletişim araçlarına devlet desteği sağlamaktır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı’nın 12 Ocak 2021 tarihli Kararnamesi ile kurulan “Medya Geliştirme Ajansı”, ülkede yazılı ve çevrim içi medyanın gelişmesi, medya kuruluşlarının mali bağımsızlığının güçlendirilmesi, faaliyetlerinin iyileştirilmesi için çeşitli önlemler uygular, ve sürekli olarak farklı projeleri desteklemektedir.

Azerbaycan'da internet medyasının gelişimi 1996 yılında başlamıştır. Ülkedeki ilk çevrim içi medya kuruluşu "Ayna" gazetesinin Rusça versiyonu "Zerkalo"dur (www.zerkalo.az) (Aşırılı, 2010, s.203). Azerbaycan dilinde faaliyet gösteren medya kuruluşları arasında online alana ilk adım atan "Müsavat" gazetesi (www.musavat.com) oldu. Ardından sırasıyla "Turan" haber ajansı (www.turan.az), "Azadliq" (www.azadliq.az), "Ayna" (www.ayna.az), "Bizim Esr" (<http://bizimasr.media-az.com/>), "Azerbaycan" (<http://www.azerbaijan-news.az/>), "Zaman" (www.zaman.com.az) gazeteleri, "Trend" haber ajansı (www.trend-az.com) çevrim içi olarak yayın hayatına başlamıştır. Azerbaycan'da ilk elektronik gazete 1990'larda faaliyet gösteren "Vatandaş Cemiyeti"dir. "Bakutoday.net" gazetesi, İngilizce yayınlanan ilk çevrim içi gazetedir.

7. Geleneksel Den Dijitale Geçiş Süreci ve Değişen İçerik

Azerbaycan'da geleneksel medyadan dijital medyaya geçiş sürecinin kolay olmadığını vurgulayan görüşmeciler, asıl sorunun üretilen içeriklerle ilgili olduğuna da dikkat çekmektedirler:

Akif Aşırılı: "Artık sadece mesaj gazeteciliği kalmış gibi görünüyor ve analitik gazetecilik geçmişte kaldı. Eğitim misyonu taşıyan gazetecilik faaliyeti tarihe kavuştu."

Elçin Şıhlı: "Okuyucu, izleyiciyi TikTok gibi sosyal ağlara yöneldi. Genel olarak bir silüet var ama çizgiler yok, kalite yok."

Gabil Abbasoğlu: "Gazete okumak bilinçli bir süreçtir. Gazete okumak isteyenler bilinçli olarak gider, bir gazete alır ve okur. Gazete okuyucularının çoğu bilinçli okuyuculardır. Yani belli bir konuma ve akademik düşünce yapısına sahip insanlardır. Ne için gittiğini biliyor. Ancak bildiğimiz gibi nüfusun büyük bir yüzdesi eğitimsizdir. Bu kalabalığın her üyesinin internete erişimi var. Yani dijital içeriklere herkes erişebilir, seçicilik yoktur. Burada hedefli bir okuma yoktur. Örneğin eğer 100 kişi gazete alıyorsa, bunlardan 10'u yanlışlıkla dâhil edersek 90 kişi hedef okur olur. Ama şimdi bu akademik kısım yüzde 10'a, belki daha da altına düştü. Bu şartlarda içerik nasıl değişti? Popülist insanların görüşleri, magazin ve eğlence içerikleri ön plana çıktı. Buna iş diyorlar ama görüyorsunuz ki bazen iş dolandırıcılığa dönüşüyor. Basın artık klasik içeriğini kaybetmiştir. Dijitalleşme tüm dünyada devam ediyor ve gelişmiş toplumlarda bu tür sorunlar görünmüyor. Çünkü onlarda medya dediğimiz kurum yıkılmadı, o kurum kalıyor. Okuyucular aynı kalıyor. Okuyucusu olan topluluklar yazılı medyadan web sitesine geçtiklerinde okuyucularını kaybetmediler. Ülkemizde medya kurumu yıkıldığı için dijitalleşme sonrasında genel olarak medyadan uzak kitleler çoğunluk oluşturmaya başladı. Ve böylece konuları kendi zevkleri belirlemeye başladı."

Zeynal Memmedli: “Eskiden ana konular editörler tarafından belirleniyordu, şimdi ise yukarıdan geliyor. Hem televizyonları hem de internet sitelerini incellerseniz hepsinde aynı içeriği görmek mümkün. Şaşırmamak elde değil. Nasıl hepsi aynı beyne sahip olabiliyor? Manşetlere baktığınızda tek merkezden kontrol edildiğini kolayca anlayabilirsiniz. Zaten medyanın toplumla bağlantısı tamamen kopmuş, medyaya güven kalmamış durumda. Toplum da bu durumu kabullenmiş ve medyayı eğlence olarak görmeye başlamıştır. Herkes sosyal ağlara yönelmiş durumda.” Bağımsızlığını yeni kazanmış Azerbaycan’da 1956 yılında kurulan Azerbaycan Devlet Televizyon ve Radyosu rekabetsiz faaliyet göstermekteydi. Ancak çok geçmeden bağımsız Azerbaycan’da özel radyo ve televizyon kanalları ortaya çıkmaya başlamıştır. 1990’larda faaliyete geçen ANS (Azerbaijan News Agency) ilk televizyon kanalı olarak bilinmektedir. Bu televizyon kanalı faaliyetinin ilk aylarında sadece “Haberci” isimli programı yayımlamış, daha sonra televizyon statüsüyle devam etmiştir. 2002 yılına kadar Azerbaycan’da radyo ve televizyon alanında yasal bir düzenleme olmadığı için televizyon ve radyonun faaliyetine izin alınması, sadece yönetici pozisyonundaki kişilerin kararına bağlı kalmıştır (İsgenderli, 2007, s. 59). Günümüzde Azerbaycan’da televizyon ve radyo kontrolü “Azerbaycan Cumhuriyeti Görsel-İşitsel Konseyi”ne aittir. Yayın, “Teleradyo Üretim Birliği” tarafından yürütölmektedir. Bugün ölkede devlet televizyonlarının yanı sıra “Spor Azerbaycan”, “Kültür”, kamu bazında faaliyet gösteren “Kamu” gibi devlet kanalları ve sekiz özel televizyon kanalı (Space TV, Azat Azerbaycan TV, Hazar TV, ARB 24, Real TV, CBC Sport TV, Kanal S, ARB Güneş) bulunmaktadır. Burada bahsedilen TV kanalları ile aynı isimde radyo kanalları da faaliyet göstermektedir. Bundan ilave, Anten FM, Burç FM, Medya FM, Aras FM gibi televizyonlardan bağımsız radyo kanalları da mevcuttur. Bahsedilen bu televizyon ve radyo kanalları başkent Bakü’de bulunmakta ve ölkenin her yerinde yayın yapmaktadır. Son istatistiklere göre Azerbaycan’da faaliyet gösteren 11 öлке çapında televizyon yayıncısı, 16 karasal radyo yayıncısı, 9 bölgesel karasal televizyon yayıncısı, 3 bölgesel karasal radyo yayıncısı, 11 uydu televizyon yayıncısı ve 15 uydu dışı televizyon yayıncısı bulunmaktadır (Görsel-İşitsel Konsey, 2023, s.1-6).

Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinin çoğunda medyanın henüz geçiş dönemini tamamlamadığı ve finans kaynağının devlet olması nedeniyle özgür medyanın önünde hâlâ engeller olduğu görüşü hâkimdir (Musayeva, 2000, s. 8). 30 Aralık 2021’de “Medya Üzerine” yeni yasa yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda ileri sürölen maddeler, bazı medya analistleri devlet kontrolünün güçlendirilmesi gibi nitelendirmektedir. Yasada öngörölen temel konulardan biri de medya kuruluşlarının ve gazetecilerin kayıt altına alınması olmuştur. Buna göre kayıt altına alınmayan kişi veya kurumlar gazetecilik yapamayacak, böyle bir durum olduğuunda

ise mahkemede değerlendirilecektir. Medya faaliyeti gösteren şahıs ve kurumların kayıt altına alınmasını hayata geçiren “Medya Rejestri”, 14 Ekim 2022 tarihinden yürürlüğe giren yetkili bir gazetecilik faaliyetidir. “Medya Rejestri”nin 6 ay sürecek olan ilk aşamasının amacı, medya organlarının sayısını belirleyerek medya çalışanlarının haklarının korunmasına yönelik bir mekanizma oluşturmak, uygulamanın daha hızlı ve etkin bir şekilde yapılmasını sağlamaktır. Bundan sonra reyestrden geçen basın kuruluşları için hem reklam pazarında hem de diğer konularda yeni fırsatlar açılacaktır. Reyestr’den geçen basın kuruluşlarının gazetecileri de reyestr’den geçecektir. Hâlihazırda 250 gazete, dergi ve internet sitesi Medya Rejestri’nden geçmiştir.

8. Sonuç ve Değerlendirme

Sadece modern dönemde değil, ilk medya örneğinden günümüze Azerbaycan medya tarihinin gidişatına bakıldığında tüm dönemlerle ilgili kaynak eksikliği duyulmaktadır. 1991 yılındaki bağımsızlığın elde edilmesinden günümüze olan dönem, akademik çalışmalarda genellikle dört dönemde ele alınan Azerbaycan medya tarihinin kaynak eksikliğinin en ciddi duyulduğu dönemidir. Modern Dönem Azerbaycan medyasının gelişim sürecini ve sorunlarını ele alan bu araştırma neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Azerbaycan medyasının geçtiği tarihi yola bakıldığında ifade özgürlüğünün ve ekonomik özgürlüğün yeteri kadar olmayışı tüm dönemlerin ortak noktasıdır.
- 1991 yılında bağımsızlığın kazanılmasında ve bağımsızlık değerlerinin halka aktarılmasında medyanın rolü büyük olmuştur.
- 1998 yılında sansürün ortadan kaldırılması ifade özgürlüğüne yol açmamış, tam tersine medyanın istediğini ifade etme özgürlüğüne kavuşması çeşitli kurumların itirazlarıyla karşılanmış ve davalar mahkemelerde sonuçlanmıştır. Medya temsilcileri tam da özgürlüğün elde edildiğini düşünmeye başladıkları sırada mahkemelerle başetmek zorunda kalmalı olmuştur.
- Sansürün ortadan kaldırılması ve medyanın mahkemelerle karşı karşıya gelmesine kadarki dönemde okuyucunun güveni en yüksek seviyelerde olmuştur. Okuyucunun/izleyicinin medyaya olan güveni yukarıdan aşağıya doğru ilerlemiştir.
- Azerbaycan’da geleneksel medyadan dijital medyaya geçiş süreci kolay olmamıştır. En önemli konu, üretilen içeriklerin kamu yararına değil, gelir amaçlı seçilmesidir.

Azerbaycan medyası 1875'ten bu yana çok yol kat etmiştir. Bu dönemde iniş çıkışlar yaşayan Azerbaycan medyası ülkenin ekonomik, siyasi ve sosyal ortamında yaşanan süreçlerden her zaman nasibini almıştır. Sonuç olarak, bağımsızlık ilanından sonra ülkede birçok reform hayata geçirilmiş olsa da medya birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmaya devam etmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye % 60 (1. Yazar), % 40 (2. Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynakça

- Aşırılı, A. (2010). Azerbaycan Basın Tarihi. 2. Bölüm.
- Aşırılı, A. (2023). Azerbaycan Medya Tarihi. Bakü.
- Aydın, N. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji. Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi. Volume: 2 Issue.
- Bağırzade, N. (2018). Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan'da Yazılı Basının Tarihsel Geleşim Süreci. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi.
- Bayramoğlu, A. (1997). Şamahı'da Maarif ve Aydınlanma. Bakü: Maarif Yayınevi.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz, E. (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. Kuramsal Eğitimbilim, 4 (1): 95-107.
- Emharov, M. (2009). XX. Yüzyıl Azerbaycan Ulusal Kurtuluş Hareketi. Bakü: ADPU Yayınları.
- Enserov, V. (2013). Azerbaycan'da Özel Radyo ve Televizyon Yayıncılığı, AJIT-e: On-line Academic Journal of Information Tecknoloji, 4 (11), 71-90.
- Ganiyev, H. (2019). Azerbaycan Tarihi. Bakü: Bilim ve Eğitim.
- Gasımlı, M. (2006). Haydar Aliyev-İstiklale Giden Yol. Bakü: Doğu-Batı.
- Genberli, R. (2001). Azerbaycan'da Bitmeyen Geçiş Süreci ve Medya Çıkmazı. Avrasya Dosyası Üç Aylık İlişkiler ve Statejik Araştırmalar Dergisi, 7(1): 197-220.
- Görsel-İşitsel Konsey. (2023). Sorguya Cevap.
- Halidoğlu, S.(2018). Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Azerbaycan Basını. Bakü: Ka-nun.
- Hüseynov, A. (1973). Azerbaycan Basınının Maddi-Teknik Bazasının Yaranması ve Geleşimi Tarihinden. 1920-1941'li Yıllar. Bakü: ADU'nun Elmi Eser-

leri. Sayı 3.

Hüseynov, E. (2005). Azerbaycan Basınında Haber Kaynakları. Ankara. Yüksek Lisans Tezi.

İsgenderli, S. (2007). Televizyon ve Radyonun Hukuki Düzenlenmesi, TV Plyus Dergisi. Sayı 6.

İsmayılov; Hudiyev. (2020). Ali Bey Hüseynzade'nin Mirasına İlişkin Belge Akışının Gelişimi ve Bunun Bilgi Kaynaklarına Yansıması. Bakü Üniversitesi Haberleri. Sayı 2.

Kasimov, R. (2018). Azerbaycan Halk Cumhuriyeti-Osmanlı İlişkileri. Bakü: Mütercim.

Memmedov, V. (1977). Gazete Ekinçi. Bakü: Azerbaycan Devlet Yayınevi.

Musayeva, Z. (2000). Kitle İletişim Araçları ve İnsan Hakları, İnsan Hakları Serisi –XV, Bakü: İnam Plüralizm Merkezi Yayınları

Orucov, A. (2006). Azerbaycan Dilinin Açıklayıcı Sözlüğü. 2. Cilt. Bakü: Doğu-Batı.

Pirizade, N. (2019). On Dokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Azerbaycan Basını: Öncüller, Ardıllar ve Önemli Dönüm Noktaları, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi.

Selimov, H. (1999). AHC Daha Kendi Geleceği Karşısındadır. Azatlık Gazetesi 31: 8.

Sencer, M; Sencer, Y. (1978). Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.

Şahverdiyev, A. (2006). Azerbaycan Basın Tarihi. Bakü: Tehsil.

Veliyev, Ş. (2012). Yaddaş Sayfaları. Bakü: Bilim ve Eğitim.

Veliyev, T. (2014). 20. Yüzyıl Azerbaycan Tarihi. 2. cilt. Bakü: Apostroff.

